

Groen bewijs gevraagd

Alles over de EUDR
en due diligence

met handige checklist

Samenvatting

De European Deforestation Regulation (EUDR) is een nieuwe Europese wet die bepaalt dat producten die in de EU worden geïmporteerd, verkocht of geëxporteerd, niet mogen bijdragen aan ontbossing. De regels gelden voor zeven grondstoffen, waaronder hout en rubber, en producten die daarvan zijn gemaakt.

De EUDR draait om due diligence. Dit betekent dat bedrijven gegevens verzamelen, hun keten controleren op risico's op ontbossing of illegale productie en vooraf in het EUDR Informatie-systeem verklaren dat een product voldoet aan alle eisen. GPS-locaties, herkomstbewijzen en controles op leveranciers worden verplicht.

De impact van de EUDR op bedrijven is groot. De nieuwe regels zorgen voor extra administratie, nieuwe afspraken in contracten, hogere kosten en meer verantwoordelijkheid binnen de handelsketen. Keurmerken alleen zijn niet meer voldoende; bedrijven moeten het volledige proces aantoonbaar op orde hebben.

Hoewel de EUDR nog met technische en praktische uitdagingen te maken heeft, zoals complexe wereldwijde ketens en beperkte beschikbaarheid van data, is de verplichting duidelijk. Vooruitkijken en op tijd beginnen met de voorbereiding is essentieel om niet voor verrassingen te komen staan, zeker met het oog op de ingangsdata: dit is eind december 2025 voor grote bedrijven. Voor mkb-bedrijven en eenmanszaken gaan de regels eind juni 2026.

Handel je in hout? Of in producten waarin hout verwerkt is? Dan moet je wél vanaf eind 2025 aan de regels voldoen.

Inhoudsopgave

- De EUDR: het antwoord op de wereldwijde vernietiging van bossen | **2**
- Wat valt er onder de EUDR? Van koffieboon tot houtsnipper | **3**
- De kern van de EUDR: due diligence in 3 stappen | **4**
- De EUDR in actie: de belangrijkste regels | **6**
- Klein of groot bedrijf? Dit zijn de EUDR regels | **7**
- Van extra administratie tot ketenkeuze: de impact van de EUDR | **8**
- Wat staat de EUDR nog in de weg? | **9**
- Checklist voor de EUDR: ben jij er klaar voor? | **10**

Belangrijk!

Op dit moment ligt er een voorstel bij de Europese Commissie om de ingangsdatum van de EUDR uit te stellen. Het is echter nog niet duidelijk wanneer dit voorstel behandeld zal worden. Tot die tijd moeten bedrijven ervan uitgaan dat de EUDR volgens de oorspronkelijke planning in werking zal treden.

In deze whitepaper wordt daarom de originele planning aangehouden en besproken.

Om te onthouden

- De EUDR geldt voor wie handelt in hout, cacao, koffie, soja, rubber, palmolie of rundvlees (en afgeleide producten); bij import, verkoop en export in de EU.
- Due diligence is de kern van de EUDR: bedrijven moeten aantonen dat hun producten legaal en ontbossingsvrij zijn, via betrouwbare gegevens en GPS-locaties.
- Voor elk product is een digitale verklaring in het EUDR Informatiesysteem verplicht. Deze verklaring moet worden ingediend vóór het product op de markt komt of geëxporteerd wordt.
- Keurmerken zijn niet voldoende: ze kunnen helpen, maar nemen de verplichting tot eigen risico-analyse niet weg.
- Bereid je nu al voor op de EUDR, want vanaf eind 2025 gelden de regels voor grote bedrijven, vanaf eind juni 2026 ook voor het mkb (en waar het hout betreft ook eind 2025).

Hoofdstuk 1

De EUDR: het antwoord op de wereldwijde vernietiging van bossen

Bossen zijn een onmisbaar onderdeel van het wereldwijde ecosysteem. Ze vervullen tal van functies die essentieel zijn voor mens, dier en milieu. Daarnaast zijn ze een grote betekenis voor onze samenleving en spelen ze wereldwijd een sleutelrol in een duurzame toekomst.

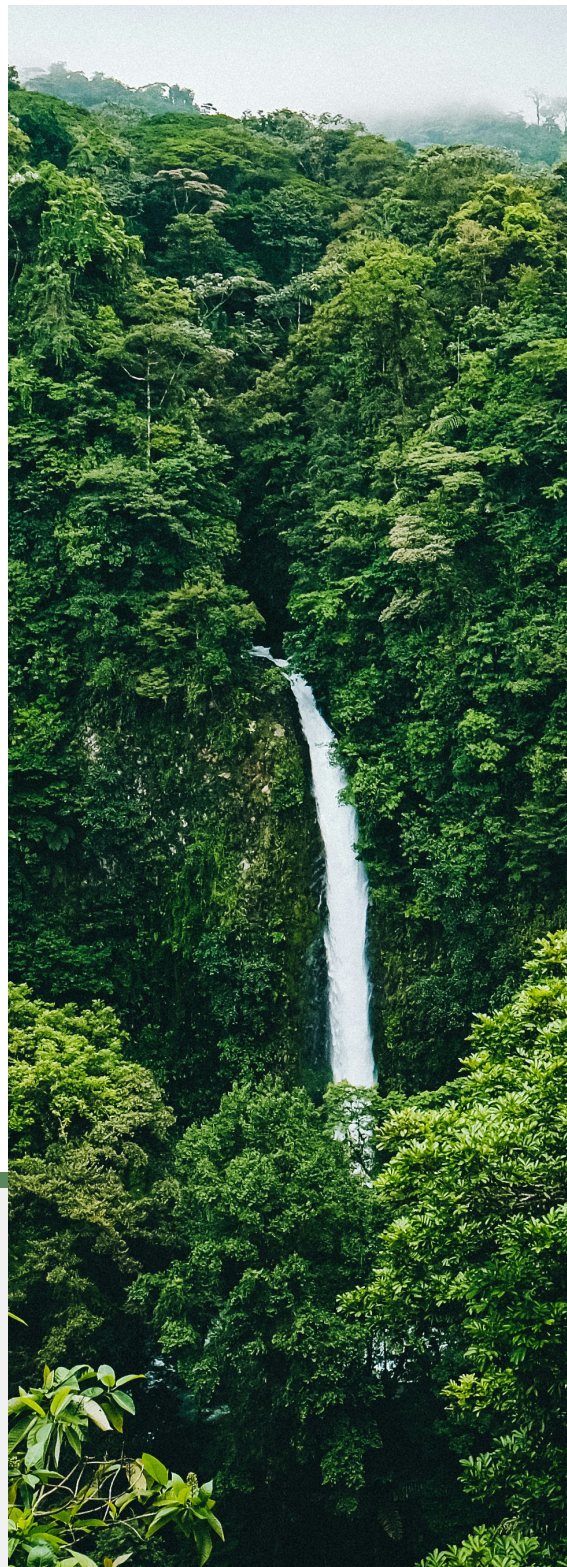
De bijdrage van de bossen aan een gezonde aarde is groot:

- Ze zorgen voor schone lucht, schoon water en gezonde grond;
- Ze beschermen het klimaat door CO₂ opslag;
- Ze zijn het leefgebied voor meer dan de helft van alle soorten dieren en planten op aarde;
- Ze zijn een bron van voedsel, medicijnen en inkomen voor miljoenen mensen;
- Ze zijn onmisbaar bij het bestrijden van overstromingen en droogte.

Het is daarom van groot belang dat er constante aandacht is voor het behoud van bossen. Helaas verdwijnen er wereldwijd nog steeds razendsnel bossen: iedere minuut gaat 27 voetbalvelden aan bos verloren. Voor een leefbare toekomst op aarde is het stoppen van de ontbossing en het herstellen van aangetaste bossen cruciaal.

Met dit gegeven is op 29 juni 2023 de European Deforestation Regulation (de EUDR) in werking getreden. De daadwerkelijke verplichtingen voor bedrijven worden echter gefaseerd van kracht vanaf eind 2025. Met deze Europese wetgeving wil de EU wereldwijde ontbossing en aantasting van bossen tegengaan door strikte regels te stellen voor het gebruik van bepaalde grondstoffen binnen de EU.

De EUDR is de opvolger van eerdere EU-regels voor het gebruik van hout (de EU Timber Regulation; EUTR), maar deze nieuwe wet is veel uitgebreider en stelt strengere eisen.

Hoofdstuk 2

Wat valt er onder de EUDR?

Van koffieboon tot houtsnipper

De EUDR richt zich op de grondstoffen die het meeste bijdragen aan wereldwijde ontbossing door hun gebruik binnen de EU. Het gaat om zeven grondstoffen en een aantal afgeleide producten, die van deze grondstoffen gemaakt worden.

Basisgrondstoffen

Rundvlees

Cacao

Koffie

Hout

Soja

Rubber

Palmolie

Afgeleide producten, zoals:

Leer

Chocolade

Meubels

Houtproducten

Papier

Banden

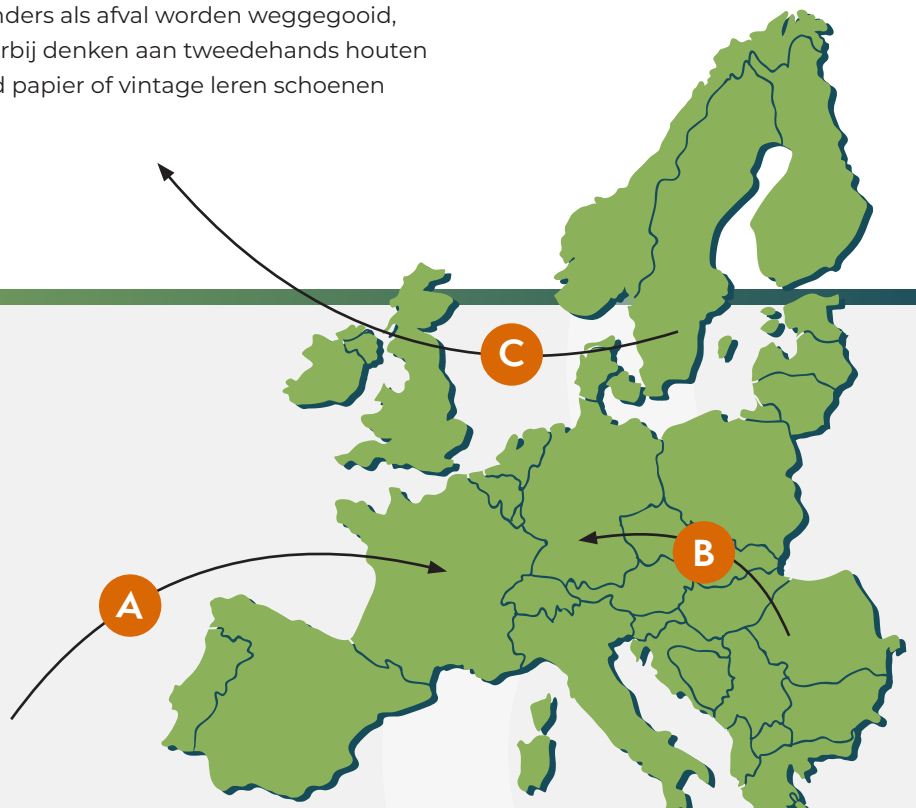

Diverse voedingsmiddelen en schoonmaakproducten

Producten die al zijn gebruikt en anders als afval worden weggegooid, vallen niet onder EUDR. Je kunt hierbij denken aan tweedehands houten meubels, producten van gerecycled papier of vintage leren schoenen en tassen.

Wanneer geldt voor deze producten de EUDR?

- A. Bij import in de EU
- B. Bij het op de markt brengen binnen de EU
- C. Bij export uit de EU

Hoofdstuk 3

De kern van de EUDR:
due diligence in 3 stappen

De EUDR verplicht bedrijven te garanderen dat producten die zij importeren, verhandelen of exporteren, niet afkomstig zijn van recent ontbost land, geen schade aan bos hebben veroorzaakt en voldoen aan de wetgeving van het producerende land. Alleen producten waarvan het risico op ontbossing verwaarloosbaar is mogen op de EU-markt worden gebracht.

Om dit aan te tonen, moeten bedrijven due diligence toepassen, wat letterlijk 'gepaste zorgvuldigheid' betekent. Dit houdt in de praktijk in dat bedrijven zorgvuldig en grondig onderzoek moeten doen naar gebruikte grondstoffen en producten.

Due diligence

Het due diligence-systeem vormt de kern van de EUDR en bestaat uit drie stappen:

- Het verzamelen van informatie;
- Het analyseren van risico's;
- Het nemen van maatregelen om risico's te verkleinen (wanneer nodig).

Bedrijven moeten hun due diligence-verklaring (ook wel DDS; due diligence-statement) indienen in het EUDR Informatiesysteem, voordat het product in de handel kan worden gebracht.

Dankzij dit systeem worden handelsketens duurzamer en transparanter, en krijgt elke schakel in de keten een eigen verantwoordelijkheid.

Stap 1**Informatie verzamelen**

Bedrijven moeten informatie en bewijs verzamelen om te laten zien dat hun producten legaal en ontbossingsvrij zijn. Een belangrijk onderdeel hiervan is de traceerbaarheidsverplichting: bedrijven moeten de gehele levenscyclus van een product of grondstof in kaart brengen voor het op de markt komt.

- Gegevens over de grondstoffen, zoals gebruikte hoeveelheden, land van herkomst, leverancier/producent en de volledige toeleveringsketen.
- De exacte geolocatie (GPS) van het stuk land waar de grondstof is geproduceerd. Deze informatie maakt het mogelijk om de herkomst volledig te traceren.
- Bewijs dat de productie legaal heeft plaatsgevonden zonder ontbossing of schade aan de bossen na 30 december 2020.
- Documenten en bewijs dat de productie voldoet aan de wetgeving van het land waar deze heeft plaatsgevonden.

Stap 2 Risicoanalyse

Op basis van de verzamelde informatie en verschillende risicofactoren, zoals het land van herkomst, eerdere ontbossing in het gebied, de betrouwbaarheid van leveranciers, de mate van transparantie en bestaande controlesystemen, wordt beoordeeld hoe groot de kans is dat het product in strijd is met de EUDR.

Stap 3 Risicobeperking (indien nodig)

Op basis van de risicoanalyse zijn er twee mogelijke uitkomsten:

- Er is een risico dat het product niet voldoet aan de EUDR. In dat geval zijn er aanvullende maatregelen nodig, zoals audits, extra certificering of het uitsluiten van bepaalde leveranciers.
- Er is geen of een heel klein risico dat het product in strijd is met de EUDR. In dit geval mag het product op de EU-markt gebracht worden.

Ontbossingsrisico bepaalt de regels

De EUDR deelt landen van herkomst in op basis van het risico op ontbossing. Hoe hoger het risico, hoe strenger de regels:

- A. *Laag risico* - minder verplichtingen en toezicht
- B. *Normaal risico* - standaard due diligence
- C. *Hoog risico* - extra eisen en strengere controles

Deze indeling maakt het makkelijker voor bedrijven om de risico's in hun keten te beoordelen.

Een voorbeeld - ScentPack BV Zelf karton importeren uit China

ScentPack importeert jaarlijks grote partijen kartonnen dozen rechtstreeks uit China, die gebruikt worden voor het verpakken van geurkaarsen.

Wat betekent de EUDR voor ScentPack?

- ScentPack moet als importeur zelf bewijzen dat het karton voldoet aan de EUDR.
- ScentPack moet aantonen dat het karton niet afkomstig is van ontbost of aangetast bosgebied na 31 december 2020.
- Bij fouten of tekortkomingen kan ScentPack aansprakelijk worden gesteld en boetes of sancties krijgen.

Wat moet ScentPack doen?

- *Due diligence uitvoeren* - Bij de Chinese leverancier gedetailleerde informatie opvragen over de herkomst van het hout/karton, bewijs regelen dat er lokaal gekapt en produceerd is en documentatie opvragen waaruit blijkt dat er voldaan is aan de lokale wetgeving en EUDR.
- *Een risicoanalyse maken* - Beoordelen of er risico is op ontbossing of illegale houtkap in de keten.
- *Risicobeperkende maatregelen nemen* - Bij twijfel extra verificaties, onafhankelijke audits of certificaten eisen.
- *Alle informatie bewaren* - Een eigen EUDR-systeem implementeren, zodat bij controles alle benodigde documenten direct beschikbaar zijn.

Hoofdstuk 4

De EUDR in actie:
de belangrijkste regels**Due diligence-verklaring**

Bedrijven moeten voor elk product of elke grondstof een verklaring indienen in het EUDR Informatiesysteem, voordat het wordt geïmporteerd, geëxporteerd of verkocht.

Traceerbaarheid

De exacte geolocatie (GPS) van het perceel waar het product is geproduceerd, is onderdeel van de due diligence-verklaring, net als verdere informatie over de levenscyclus van een product.

Ketentransparantie

Bedrijven later in de keten mogen gebruik maken van het referentienummer van een eerdere verklaring (zolang deze volledig en correct zijn ingediend).

Bewaarplicht

Alle relevante gegevens (zoals herkomst, leveringsketen, geolocaties en verklaringen) moeten minimaal 5 jaar worden bewaard.

Controles

Bedrijven hebben een overzichtelijk systeem dat bij inspectie eenvoudig kan worden gecontroleerd. De risicoanalyse binnen het due diligence-systeem moet jaarlijks worden herzien.

Gemachtigden

Een gemachtigde (bijvoorbeeld een brancheorganisatie of dienstverlener) mag verklaringen indienen voor meerdere bedrijven binnen een groep.

Geen uitputtingsprincipe

Zelfs als een product eerder al op de EU-markt is gebracht, moet elke volgende handelaar of importeur opnieuw voldoen aan de EUDR.

Controle op het naleven van de EUDR

- Controles liggen in de handen van de lidstaten zelf.
- Minimaal 9% van alle bedrijven die onder de EUDR vallen moet jaarlijks worden gecontroleerd.
- Voldoet een bedrijf niet aan de regels, dan zijn dit de gevolgen:
 - Boetes tot tenminste 4% van de jaarlijkse omzet binnen de EU
 - Het in beslag nemen van de producten waarvoor de EUDR niet gevolgd is
 - Een tijdelijke uitsluiting van de markt

Hoofdstuk 5

Klein of groot bedrijf? Dit zijn de EUDR regels

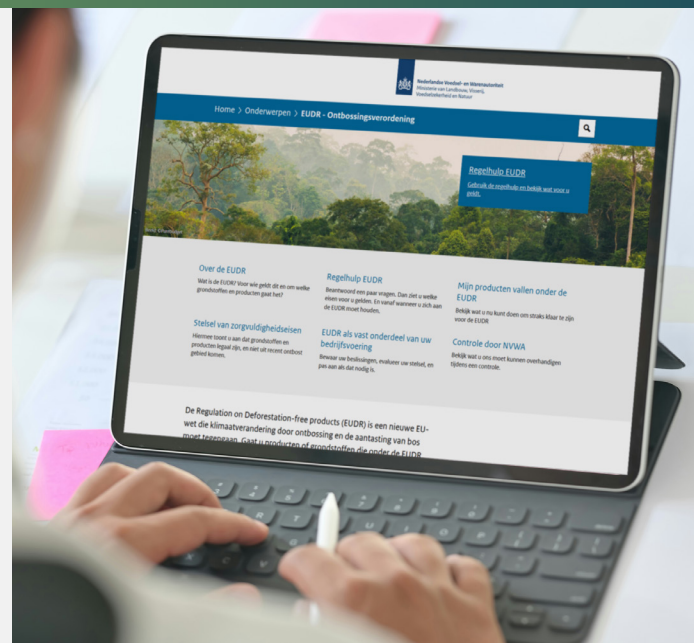
De EUDR maakt onderscheid tussen kleine en middelgrote ondernemingen (mkb) en niet-mkb (grotere bedrijven). In onderstaande tabel staan de belangrijkste verschillen in verplichtingen en ingangsdata.

ONDERDEEL	MKB	NIET MKB
Due diligence	Geen verplichte verklaring	Verplichte verklaring
Traceerbaarheid (GPS data)	Verplicht	Verplicht
Bewaarplicht	Alle relevante informatie, incl. geolocatie, verzamelen en bewaren gedurende 5 jaar	Alle relevante informatie, incl. geolocatie, verzamelen en bewaren gedurende 5 jaar
Toezicht & controle	Mild	Streng
Compliance officer*	Niet verplicht	Verplicht
Keten-verantwoordelijkheid	Mogen vaker verwijzen naar verklaringen van leveranciers hoger in de keten	Volledige verantwoordelijkheid voor hun keten
Gemachtigden gebruiken	Toegestaan, vaak handig voor administratieve steun	Toegestaan
Ingangsdatum EUDR	30 juni 2026 (bij handel in hout of afgeleide producten 30 december 2025)	30 december 2025

* De compliance officer is binnen het bedrijf verantwoordelijk voor de naleving van de EUDR.

Betrokken partijen in Nederland

- **Projectcoördinatie** - Dit vindt plaats door het *Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid & Natuur*. Zij zorgen ervoor dat de invoering van de EUDR in Nederland goed verloopt.
- **Handhaving** - Dit wordt verzorgd door de *Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit*. Zij controleren of alle betrokken partijen zich aan de wet houden.
- **Operationele uitvoering en de controles** - Deze vallen onder de *douane*.

Hoofdstuk 6

Van extra administratie tot ketenkeuze: de impact van de EUDR

De invoering van de EUDR heeft grote gevolgen voor bedrijven in de keten. Van extra administratieve lasten tot strategische keuzes in leveranciers; de impact wordt duidelijk merkbaar.

Meer administratie

Alle due diligence-gegevens, zoals de vereiste geografische informatie en informatie van ketenpartners moeten inzichtelijk beschikbaar zijn.

Verschuivingen in de keten

Bedrijven kunnen kiezen voor leveranciers buiten risicogebieden met een goede due diligence-administratie.

Keurmerken zijn niet langer voldoende

Zij kunnen dienen als ondersteunend bewijs, maar nemen due diligence-verplichtingen niet weg.

Contractonderhandelingen

Nieuwe afspraken over wie welke informatie aanlevert zijn nodig.

Hogere kosten

Door extra controles, opleiding, administratie en mogelijke audits.

Risico op boetes

Als niet aan de regels wordt voldaan volgen er sancties.

Een voorbeeld - Alvoría NV

Kartonnen verpakkingen inkopen binnen de EU

Alvoría NV koopt kartonnen trays en verpakkingen bij een Belgische producent.

Wat betekent de EUDR voor Alvoría?

- Ze hoeft niet zelf de locaties te verzamelen, want de Belgische producent valt onder de EUDR.
- Alvoría moet wel een due diligence-proces inrichten. Want als de Belgische producent non-compliant blijkt, wordt Alvoría bij gebrek aan een due diligence-proces óók aangesproken.

Wat moet Alvoría doen?

- *Due diligence* - Informatie van de Belgische producent kritisch beoordelen, nagaan of deze EUDR-conform werkt en de risico's in kaart brengen.
- *Leveranciersdocumentatie* - Certificaten, verklaringen en contracten opvragen en bewaren.
- *Risico's analyseren en beperken* - Bij verhoogd risico extra vragen stellen of aanvullende documentatie eisen.
- *Rapportages vastleggen* - Alvoría moet in haar eigen systemen kunnen aantonen dat een due diligence-procedure is gevolgd.

Hoofdstuk 7

Wat staat de EUDR nog in de weg?

Met nog maar een paar maanden te gaan voor de verplichtingen voor grote bedrijven ingaan heeft de EUDR nog grote uitdagingen, die voor problemen in de praktijk kunnen gaan zorgen. Hieronder volgt een overzicht van de grootste knelpunten.

- **De geolocatie-vereiste** - Voor ieder product moeten bedrijven straks exacte geografische coördinaten aanleveren van elk perceel waar het geproduceerd is. Maar deze gegevens zijn voor lang niet alle landen beschikbaar. Daarnaast willen sommige leveranciers deze data niet delen.
- **Het EUDR Informatiesysteem** - Hoewel dit systeem vorig jaar gelanceerd is, is de koppeling met bedrijfsprocessen nog lastig, is het systeem niet getest met grote hoeveelheden gebruikers en zijn de instructies en ondersteunende documentatie minimaal.
- **De traceerbaarheid door de hele keten** - Ieder product moet volledig traceerbaar zijn van oorsprong tot eindproduct (bijvoorbeeld van de houtplantage waar een boom gekapt wordt tot de groothandel waar de kartonnen doos gemaakt van dat hout verhandeld wordt). Maar complexe toeleveringsketens, mengproducten en de inkoop in meerdere herkomstlanden voor één levering maakt deze verplichting erg ingewikkeld.
- **Landen risicobeoordeling** - Deze zomer heeft het Europese parlement de voorgestelde landenrisicolijst afgekeurd. Dit betekent dat voorlopig voor alle landen een normaal risico geldt en bedrijven zelf een volledige risico-analyse moeten uitvoeren.
- **Capaciteit bij autoriteiten en bedrijven** - Bedrijven, de Europese lidstaten zelf en certificeringsinstanties zijn niet voorbereid op de EUDR. Er is een gebrek aan kennis, beleid en capaciteit.

Vooruitkijken en voorbereiden

Hoewel er nog veel praktische en technische knelpunten zijn, is de invoering van de EUDR een feit. Voor bedrijven betekent dit dat op tijd beginnen met de voorbereidingen enorm belangrijk is: hoe eerder interne processen, gegevens en toeleveringsketens op orde zijn, hoe kleiner het risico op vertraging, fouten of boetes.

In de checklist op de volgende pagina zetten we op een rij wat je nu al kunt doen om klaar te zijn voor de EUDR, ondanks de uitdagingen die nog spelen.

Hoofdstuk 8

Checklist voor de EUDR: ben jij er klaar voor?

De EUDR stelt duidelijke eisen aan bedrijven die werken met risicogrondstoffen en afgeleide producten. Met deze checklist krijg je stap voor stap inzicht in de acties die nodig zijn om te voldoen aan de regels en te voorkomen dat jouw producten in strijd zijn met deze nieuwe wet.

Stap 1

Controleer of de EUDR van toepassing is

Valt het product onder de EUDR grondstoffen (hout, cacao, koffie, palmolie, soja, rundvlees, natuurrubber) of producten waarin deze verwerkt zijn? Let op samengestelde producten zoals meubels, papierproducten of rubberbanden.

- Datum van productie/oogst/kap
- Bewijs van legale kap of productie
- Relevante productiedata
- Contactgegevens van alle betrokken bedrijven, marktdeelnemers of handelaren

Stap 2

Bepaal het risiconiveau van het land van oorsprong

Raadpleeg de officiële EU-classificatie (laag, standaard of hoog risico). Deze categorie bepaalt welke due diligence-stappen er verplicht zijn.

Stap 4

Verzamel juridisch bewijs

- Wetgeving in land van oorsprong
- Informatie over eventuele ontbossing
- Rechten van inheemse volken
- Ondersteunende documenten (satelliet-beelden, vergunningen, eigendomsbewijzen)

Stap 3

Verzamel basisgegevens

- Handelsnaam en Latijnse naam van de grondstof
- Geolocatie van productie (coördinaten)

Stap 5

Controleer documenten en onderzoek ketenrisico's

- Verifieer de echtheid van documenten
- Waarborg transparantie in de keten
- Schakel expertise in waar nodig

Stap 6**Voer een risicoanalyse uit**

- Sluit het land van oorsprong en de gehele keten uit bij het aantreffen van risico's.
- Neem maatregelen bij een risico dat niet verwaarloosbaar is (denk aan audits of aanvullende informatie)
- Bij een blijvend risico: breng het product niet op de markt
- Deze analyse is verplicht bij standaard- en hoogrisicolanden

Stap 7**Leg interne processen vast**

- Stel procedures op voor gegevensverzameling, verificatie en opslag
- Wijs een EUDR-verantwoordelijke binnen het bedrijf aan
- Zorg dat processen periodiek worden herzien en geüpdatet

Stap 8**Doe aangifte in het EUDR Informatiesysteem**

Dien de due diligence-verklaring (DDS) in vóór het product op de markt gebracht wordt. Meer informatie over dit informatiesysteem en hoe je kunt inloggen staat op [de website van de EU](#).

Stap 9**Bewaarplicht**

- Bewaar het DDS-nummer, de verificatiecode en alle onderliggende documentatie per volume voor een periode van vijf jaar.
- De verificatiecode kan worden gedeeld met bedrijven die willen verwijzen naar de betreffende aangifte in het EUDR Informatiesysteem.

Een voorbeeld - BioSnack Solutions B.V.**FSC-gecertificeerd karton inkopen bij BVP**

BioSnack koopt al haar kartonnen verpakkingen via BVP, die uitsluitend samenwerkt met FSC-gecertificeerde kartonleveranciers.

Wat betekent de EUDR voor BioSnack?

- Omdat BVP FSC-gecertificeerd karton levert en zelf zorgdraagt voor de EUDR-controle in de keten, wordt de naleving voor BioSnack aanzienlijk eenvoudiger.
- BioSnack hoeft geen eigen risicoanalyses uit te voeren of zich te verdiepen in geolocaties.

Wat moet BioSnack doen?

- *Documentatie verstrekt door BVP bewaren* - Het betreft hier certificaten, leveranciersverklaringen en contracten. BVP levert al deze documentatie aan.
- *Interne compliance check* - Vastleggen dat BioSnack uitsluitend FSC/EUDR-conform karton inkoopt bij BVP.
- *Communicatie naar klanten* - Aantonen dat haar verpakkingen voldoen aan de EUDR door te verwijzen naar BVP's certificering en due diligence.

Bijdrage van BVP

- Due diligence richting haar eigen ketenpartners.
- Aanleveren van alle benodigde certificaten en verklaringen met uitleg.
- Advies en uitleg over (updates van) de EUDR.

Onze kennis, jouw voorsprong

De EUDR stelt bedrijven voor grote uitdagingen, maar biedt ook een kans om duurzaamheid echt in de praktijk te brengen.

Packspert vertaalt deze en andere complexe wetten naar heldere en toepasbare informatie, zodat bedrijven niet alleen voldoen aan de regels, maar ook stappen kunnen zetten richting toekomstbestendig ondernemen.

Vanuit onze onafhankelijkheid en kennis helpen wij organisaties hun ketens duidelijk in beeld te krijgen, risico's te beperken, processen goed te regelen en dit alles goed vast te leggen.

Zo maken we samen beleid werkbaar en wordt duurzaam verpakken geen verplichting, maar een waardevolle stap richting een eerlijke en ontbossingsvrije toekomst.

Heb je vragen over dit onderwerp?

Neem gerust contact op! Wij verdiepen ons graag in alle aspecten die bij verpakkingen komen kijken en maken dit concreet voor jou.

info@packspert.nl

078 652 40 90

Toegankelijk advies op maat

Wij vertalen voor jou de overvloed aan ingewikkelde informatie naar begrijpelijke taal en een perfect passend advies.

Duurzaam met impact

We vertellen jou het eerlijke verhaal en helpen je op basis daarvan de meest duurzame keuze te maken.

Jouw onafhankelijke expert

We zijn een onafhankelijk kenniscentrum, niet beïnvloed door politiek of commercie. We adviseren iedereen die onze hulp kan gebruiken.